

Sylwaturystyka w świadomości potencjalnych kreatorów ruchu turystycznego

Sylvia Graja-Zwolińska, Aleksandra Sychała

Streszczenie. Przedstawiono stan wiedzy oraz stosunek studentów kierunków turystycznych do szeroko rozumianej sylwaturystyki, czyli turystyki na obszarach leśnych. Respondenci to uczestnicy studiów turystycznych. Są oni – jak wszyscy ludzie – potencjalnymi uczestnikami turystyki zrównoważonej, tej najbardziej pożądanej na terenach leśnych; ponadto to właśnie spośród tej grupy wywodzić się mogą decydenci, mający wpływ na powstawanie nowych obiektów turystycznych w lasach, a także organizatorzy ruchu turystycznego na tych terenach.

Słowa kluczowe: sylwaturystyka, rekreacja w lasach

Abstrakt. Forest tourism in the consciousness of potential tourism traffic creators. The paper describes the level of students' knowledge and attitude towards broadly understood tourism on forests' areas. The respondents are students studying tourism – they are – like others – potential participants of alternative tourism, which is the most desired on the forest areas; moreover they are supposed to be decision-makers who impact on new tourist facilities development, and organizers who create the tourism attendance on these areas.

Keywords: tourism in forests, forest recreation

Wprowadzenie

Poznawanie szeroko rozumianych walorów środowiska przyrodniczego jest jednym z podstawowych motywów podróżowania (Krzymowska-Kostrowicka 1997). Do realizacji tego założenia służą specjalnie powstałe ścieżki dydaktyczne, ośrodki edukacji ekologicznej i izby muzealne znajdujące się m.in. na obszarach leśnych, których jedną z podstawowych ról jest funkcja społeczna, której znaczenie cały czas rośnie (Marszałek 1999).

Z dużą dozą prawdopodobieństwa można założyć, iż turystykę w lasach nazywaną sylwaturystyką (Danilewicz 2006) – czyli jedną z podstawowych form realizacji funkcji społecznej tych obszarów – będzie charakteryzować tendencja wzrostowa. Najważniejsza jest zatem odpowiedź na pytania: jaka to ma być turystyka? Czy będzie bezpieczna dla flory, fauny i krajobrazu? Czy jej potencjalni – a w większości już rzeczywiście uczestnicy – są świadomi wyjątkowości, ale i kruchości ekosystemów leśnych? Obraz sytuacji pomoże uzyskać sondaż przeprowadzony wśród uczestników studiów turystycznych. Są oni – jak wszyscy ludzie – hipotetycznymi partycypantami turystyki zrównoważonej, tej najbardziej pożądanej na terenach leśnych; ponadto to właśnie spośród wybranej grupy wywodzić się mogą decydenci, mający wpływ na powstawanie nowych obiektów turystycznych w lasach, a także organizatorzy ruchu turystycznego na tych terenach.

Przystępując do opracowania należy przede wszystkim stwierdzić, czym konkretnie jest sylwaturystyka, powszechnie rozumiana po prostu jako turystyka na obszarach leśnych. Spośród mnogości definicji i określeń na uwagę zasługują szczególnie 2 podejścia. Głowacki (2006) uważa, iż jest to podróżowanie po terenach leśnych w celach krajoznawczych lub spędzanie

czasu w lesie w formie czynnego wypoczynku (turystyka kwalifikowana). Autor zatem wyraźnie podkreśla aktywne uczestnictwo. Z kolei Laurów (2007) uważa, że sylwaturystyka to odmiana turystyki wiejskiej rozwijającej się na terenie gospodarstwa leśnego. Mimo tych dwóch wyróżników sylwaturystyka jest nadal pojęciem bardzo szerokim, a jednocześnie bardzo starym; jej początków należałoby wypatrywać w Polsce już w XIX w., zaś konkretna infrastruktura turystyczna (np. szlaki) zaczęła powstawać w okresie międzywojennym (Laurów 2007).

Niestety określenie „sylwaturystyka” jest obce jedynie wąskiej grupie specjalistów, a mianowicie leśników i badaczy zjawiska turystyki; świadczy o tym aż 78% udział respondentów, którzy nigdy nie zetknęli się z tym terminem.

Materiały i metoda

Badania przeprowadzono wśród 137 studentów kierunku turystyka i rekreacja Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, co stanowi 57,1% całej zbiorowości studentów tego kierunku (dobór nieprobablistyczny – celowy) w maju 2011 r. Zastosowano metodę ankietową najczęściej używaną do badania opinii publicznej (Stachak 1987). Kwestionariusz zawierał 18 pytań sformułowanych przez badaczki i wskazujących na poszukiwane przez nie informacje oraz 4 pytania w metryczce; wypełniany był samodzielnie przez respondentów. Po wstępnej segregacji do dalszej analizy zakwalifikowano 133 ankiety.

Przeprowadzone badanie miało charakter pilotażowy, gdyż jego celem było dostarczenie jedynie podstaw do formułowania dalszych hipotez badawczych. Mimo tego założenia, granica liczebności próby ustalona w badaniach społeczno-ekonomicznych na poziomie $n = 50$ (Matykowski 1992) została przekroczona.

W badaniu zdecydowanie dominowały kobiety (80%) w wieku 21 lat, jednak stanowi to odzwierciedlenie stosunku płci na kierunku turystyka i rekreacja. Większość respondentów (93%) ukończyła liceum ogólnokształcące w województwie wielkopolskim (89%); pozostałe lokalizacje to województwa: kujawsko-pomorskie, zachodniopomorskie, lubuskie, warmińsko-mazurskie.

Wyniki i dyskusja

Wszyscy respondenci przyznali się do znajomości pojęcia „turystyka leśna”, jednak tylko 39% z nich potwierdziło jej uprawianie. W kontekście tego, że wszyscy studenci przyznają się do mniej lub bardziej częstych wizyt w lesie, nasuwa się zadziwiający wniosek, iż dla badanych pobyt w środowisku leśnym nie jest turystyką. Tak jest jednak faktycznie, jeśli przeanalizujemy pojęcie samej turystyki, mówiącej o konieczności noclegu. Jeśli podróżny przebywa na danym terenie bez korzystania z kwatery, to jest tylko osobą odwiedzającą dany teren. Zatem ten dziwny wydawałoby się wynik jest jak najbardziej prawidłowy. Większość respondentów – znawców branży turystycznej – zazwyczaj nie korzysta z bazy noclegowej udając się do lasu, gdyż jak można domniemywać są to pobyty raczej krótkotrwałe.

W kolejnym pytaniu autorki pytały o częstotliwość wizyt w lesie. Większość respondentów – 40%, przebywa w lesie rzadziej niż raz w roku, natomiast codziennie – zaledwie 2%. Taki rozkład wskazań tylko częściowo można wytłumaczyć codzienną sytuacją studentów mieszkających czasowo w dużym mieście. Porównując wyniki badań prowadzonych zarówno przez Janeczko (2002) (wizyty codzienne – 17%, raz w roku – 4%), jak i Pieńkosa (2005) (obie opcje po 5%), to różnice są bardzo duże.

Badani studenci określili także odległość do najbliższego kompleksu leśnego w miejscu stałego zamieszkania. Aż 69% studentów mieszka w bardzo bliskim sąsiedztwie lasu (do 5 km), z czego u 31% badanych domostwa przylegają bezpośrednio do zadrzewień. Potwier-

dzają to dane, wg których statystycznie w Polsce jest tyle lasów i tak równomiernie rozmieszczonych, że każdy obywatel jest w stanie dotrzeć do najbliższego maksymalnie w niecałą godzinę. Daje to ekwidystantę równą ok. 5 km (Lasy w Polsce 2010).

Autorki badań zapytały także o ostatni pobyt w kompleksie leśnym. Aż 38% respondentów stwierdziło, iż było to w ubiegłym tygodniu, a kolejne 26% – w minionym miesiącu. Optymistyczne odsetki wskazań są wynikiem terminu prowadzenia badań prowadzonych w maju, a więc podczas tzw. długiego weekendu oraz majówek. Należy tutaj zaznaczyć, iż 90% ruchu turystycznego w lasach odbywa się tylko podczas weekendów.

Kolejną poruszaną kwestią były przyczyny uprawiania sylwaturystyki. Tu respondenci byli stosunkowo zgodni, gdyż 65% wypoczywa w czasie wolnym. Dla 29% były to z kolei cisza i spokój, jak można się domyślać sprzyjające relaksowi. W badaniach Pieńkosa (2005) także przeważał wypoczynek w ciszy i spokoju (50% wskazań). Tylko 15% młodych sylwaturystów przebywa w lesie w celu rekreacyjnego pozyskiwania owoców runa leśnego. Na niewielką skalę uprawiane są inne formy rekreacji, jak np. gry i zabawy sportowe, nordic walking czy też jazda konna. Wynika to najprawdopodobniej z niewystarczającego zagospodarowania lasów w tych właśnie kierunkach (Janeczko 2002, Gołos i Zając 2004, Pieńkos 2005). Spośród innych możliwości respondenci wybierali także realizację własnych zainteresowań oraz niejako obowiązkowe spacerowanie z psem.

Respondenci chodzą do lasu grupami (80%). Z racji wieku badanych dominują grupy nieformalne: znajomi, przyjaciele, sympatie. Zaledwie 20% ankietowanych przebywa w lesie samotnie. Przymuszalnie są to ci respondenci, którzy wcześniej zadeklarowali bardzo częstą w nich obecność i/bądź mieszkanie w bezpośrednim sąsiedztwie.

Badanych zapytano także o skojarzenia związane z lasem. Spośród 8 zaproponowanych odpowiedzi respondenci mieli możliwość wyboru trzech. Dominują zwłaszcza trzy opcje z ponad 50% wskazań: las jako obszar przyrodniczo cenny oraz miejsce wypoczynku, gdzie spędza się czas wolny. Te stwierdzenia potwierdzają wcześniejsze wskazania lasu jako miejsca poszerzającego horyzonty intelektualne, zwłaszcza w wymiarze ekologicznym oraz przywracającego siły vitalne człowieka poprzez czynną rekreację. Jednocześnie pojawia się ponownie problem postrzegania turystyki. Kojarzy się ona z lasem tylko 26% respondentów, a przecież, jak wskazali wcześniej – wszyscy ją uprawiają. Jeszcze mniej studentów łączy edukację z obszarami leśnymi – jest to tylko 9% wskazań.

Po zagadnieniach ogólnych zapytano respondentów o kwestie związane dokładnie z turystyką. Młodzi adepci organizacji ruchu turystycznego uważają, iż turysta na obszarach leśnych to intruz (55%). Z kolei 18% ankietowanych uważa, iż obecność człowieka jest dla lasu obojętna, a tylko 17%, że to oczekiwany gość. Taki wynik jest zaskakujący, zwłaszcza w kontekście następnego stwierdzenia badanych, iż sylwaturystyka w lasach może (a nawet powinna) rozwijać się, o czym jest przekonanych 80% ankietowanych. Aż 97% badanych zauważa też, iż funkcja turystyczna wpływa na ekosystemy leśne, zaś 63% wskazuje negatywne oddziaływanie. Respondenci wymieniają tu przede wszystkim płoszenie zwierząt i niszczenie roślin, a także śmiecenie i hałas. Z drugiej strony, prawie połowa potencjalnych kreatorów ruchu turystycznego zauważa też pozytywne efekty rozwoju turystyki, zwłaszcza wzrost świadomości ekologicznej rekreatantów oraz polepszenie ich stanu zdrowia.

Kolejnym badanym aspektem była atrakcyjność turystyczna obszarów leśnych, a szczególnie ich zagospodarowanie na potrzeby turystów. Respondenci mieli za zadanie wybrać maksymalnie 3 elementy, które wg nich są najbardziej potrzebne w lasach. W tej kwestii wygrały szlaki turystyczne i ścieżki edukacyjne (50% wskazań). W polskich lasach jest już ok. 22 tys. km szlaków pieszych, prawie 21 tys. km tras rowerowych oraz 3 tys. km traktów konnych (www.czaswlas.pl). Należałoby zastanowić się, czy to nie wystarczy. W lesie powinny być też

miejsca dzikie, gdzie zapuszcza się tylko wytrawny sylwaturysta, jedynie z pomocą mapy, co byłoby odpowiedzią na panującą obecnie modę na tzw. turystykę ekstremalną. Według Cieszewskiej (2008) należy uświadomić leśnikom, że wiele form czynnego wypoczynku realizowanego w lasach nie potrzebuje szczególnej organizacji ani zagospodarowania rekreacyjnego.

Następny wybór respondentów dotyczący zaplecza rekreacyjnego (41%) również wskazuje na chęć uprawiania raczej standardowych form turystyki. Dopiero na trzecim miejscu pojawia się różnorodność biologiczna, a w zasadzie możliwość jej dostrzeżenia przy pomocy specjalnych oznaczeń. Najmniej wskazań dotyczyło bazy gastronomicznej i noclegowej, co znowu wydaje się pokłosiem osądu, iż pobyt w lesie to tylko wizyta jednodniowa. Sylwaturyści i jednocześnie potencjalni kreatorzy ruchu turystycznego nie uważają, aby w lesie były konieczne toalety.

Potencjalnych kreatorów ruchu turystycznego zapytano także o wizję swojej kariery zawodowej w aspekcie sylwaturystyki. Odpowiedzi rozłożyły się tu idealnie proporcjonalnie. Najmniej było osób zdecydowanych. Po 6% respondentów jest nastawionych pozytywnie, jak i negatywnie do kreowania funkcji turystycznej lasów. Z kolei największy odsetek ankietowanych (46%) nie ma jeszcze wizji swej przyszłej profesji i jest niezdecydowany, zaś opcje „raczej tak” i „raczej nie” wybrało po 21% respondentów.

Na zakończenie zapytano o leśne kompleksy promocyjne (LKP). Jest to forma najbardziej predysponowana do rozwoju funkcji turystycznej, a nade wszystko do edukacji ekologicznej społeczeństwa (Szujceki 2006). Należy pamiętać, iż realizacja wszystkich funkcji lasu na jednym obszarze nie jest możliwa w tym samym czasie (Paschalis-Jakubowicz 2004). Niestety aż 70% respondentów nigdy nie słyszało o LKP, zaś tylko 2% potrafiło podać właściwą nazwę (były to Bory Tucholskie). Świadczy to o ogromnej luce w wiedzy – należy zwrócić na to uwagę, zwłaszcza wykładowcom szkół turystycznych.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania pilotażowe dostarczyły ciekawych spostrzeżeń, z których zasadniczo wynika, iż tereny leśne nie są celem podróży turystycznych. Zapewne taki stan rzeczy jest pokłosiem kształtowanego przez lata wizerunku lasu jako miejsca masowego wypoczynku weekendowego, głównie w okresie wiosenno-letnim. Szacuje się bowiem, iż presja ruchu turystycznego w lasach będących w zarządzie Lasów Państwowych wynosi 20 milionów osób rocznie (Pieńkos i Kikulski 2005). Biorąc pod uwagę, iż dopuszczalne obciążenie rekreacyjne dla lasów niezagospodarowanych szacuje się na około 4 osoby na 1 ha, to wielkość ruchu turystycznego można określić w przybliżeniu na około 2,2 osoby na 1 ha lasów ogółem.

Tereny leśne stanowią dobro wspólne, jednak nadal należy udoskonalać gospodarkę leśną uwzględniającą wzrost zainteresowania turystów lasami i wynikający z tego wzrost presji na ekosystemy leśne. Dzikie wysypiska, wydeptywanie ścieżek, płoszenie zwierząt, nieumiejętne zbieranie owoców runa leśnego, to tylko wybrane przykłady działań turysty-intruza.

Tracz i Mazur (2000) podkreślają, że dostępność lasów gwarantowana przez Ustawę o lasach nie może być traktowana jako nieograniczona dostępność zasobów leśnych, również dla organizacji turystyki, rekreacji oraz sportu. Podstawą do prawidłowego rozwoju funkcji turystycznej na obszarach leśnych jest odpowiednie przygotowanie kadr. Istotne jest, by znając specyfikę ekosystemów leśnych i trendy współczesnego rynku turystycznego, kadry wychowywały turystów świadomych wartości leśnego dziedzictwa naturalnego.

Turyści zwiedzają lasy nieodpłatnie, choć infrastruktura finansowana jest głównie z podstawowej działalności Lasów Państwowych, tj. z pozyskiwania drewna. Wydaje się, że nadszedł już czas na nadanie zwiedzaniu lasów form rynkowych organizując w tym celu w nadleśnictwach odpowiednie komórki zajmujące się kreowaniem sylwaturystyki. Idealny model ta-

kiej struktury powinien zakładać ścisłą współpracę między specjalistą leśnikiem, a znawcą branży turystycznej. Jedynie porozumienie obu stron oparte na wiedzy, doświadczeniu.

Literatura

- Cieszewska A. 2008. *Zasady organizacji turystyki i wypoczynku na obszarach leśnych w krajach Unii Europejskiej*. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 3 (19): 179-192.
- Danilewicz A. 2006. *Pojęcie silvarekrecji i silvaturystyki oraz ich miejsce w terminologii turystycznej*. Turyzm 1.
- Głowacki S. 2006. Znaczenie gospodarcze i rekreacyjne dolnych warstw lasu. *Leśne Prace Badawcze* 3: 99-114.
- Gołos P., Zajac S. 2004. *Spoleczne potrzeby i preferencje w zakresie rekreacyjnej funkcji lasu*. W: Pieńkos K. red. *Problemy zrównoważonego rozwoju turystyki, rekreacji i sportu w lasach*, AWF, Warszawa: 93-108.
- Janczko E. 2002. *Środowiskowe i społeczne uwarunkowania funkcji rekreacyjnej lasów Mazowieckiego Parku Krajobrazowego*. Praca doktorska wykonana w Katedrze Użytkowania Lasu, Wydział Leśny SGGW, Warszawa.
- Krzymowska-Kostrowicka A. 1997. *Geoekologia turystyki i wypoczynku*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Lasy w Polsce 2010. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, Warszawa.
- Laurów Z. 2006. *Niewykorzystane walory turystyczne polskich lasów*. Stud. i Mat. CEPL, Rogów 3 (13): 121-129.
- Laurów Z. 2007. *Sylwaturystyka*. Zeszyty Naukowe WSKFiT, 5.
- Marszałek T. 1999. *Nasze dziedzictwo leśne*. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa.
- Matykowski R. 1992. *Zbieranie i tworzenie informacji w badaniach społeczno-geograficznych: problemy i trudności*. W: Chojnicki Z., Czyż T. (red.). *Współczesne problemy geografii społeczno-ekonomicznej Polski*. Wydawnictwo UAM, Poznań.
- Paschalis-Jakubowicz P. 2004. *Polskie leśnictwo w Unii Europejskiej*. CILP, Warszawa.
- Pieńkos K. 2005. *Badania preferencji rekreacyjnych studentów AWF i WSE – Warszawa w lasach Warszawy* (manuskrypt).
- Pieńkos K., Kikulski J. 2005. *Przystosowanie lasów Polski dla potrzeb turystyki i rekreacji w świetle Leśnego Przewodnika Turystycznego*. Turystyka i Rekreacja 1, AWF, Warszawa.
- Stachak S. 1987. *Wstęp do metodologii nauk ekonomicznych*. Wydawnictwo AR. Szczecin.
- Szujecki A. 2006. *Las wspólne dziedzictwo*. Multico, Warszawa.
- Tracz H., Mazur S. 2000. *Zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne a ochrona lasu*. W: *Problemy turystyki i rekreacji w lasach Polski*. PTL, Warszawa.

Sylwia Graja-Zwolińska, Aleksandra Sychała
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Zakład Agroturystyki
sgraja@wp.pl, sychala.a@wp.pl